

Θεματικά κέντρα του κειμένου → Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας και η ζωή των Ελλήνων της Σμύρνης το 1922 | Οι αντιδράσεις και η ψυχολογία των ανθρώπων στις κρίσιμες στιγμές της Ιστορίας | Η βίαιη ανατροπή της ζωής από τον πόλεμο | Τα αντιπολεμικά συναισθήματα των νέων

Πρόσωπα → Η Αλίκη (αφηγήτρια) | Ο θεός Γιάγκος και η θεία Ερμιόνη | Η κυρά-Χρυσή | Ο πατέρας και η μητέρα της Αλίκης (αναφέρονται και άλλα πρόσωπα, που δεν συμμετέχουν πολύ στη δράση)

Χρόνος → Αύγουστος 1922 | **Τόπος** → Σμύρνη

Ανάλυση

Το κείμενο «Ταξίδι χωρίς επιστροφή» προέρχεται από το ιστορικό μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου «Οι νεκροί περιμένουν», το οποίο αναφέρεται στην ιστορία μιας οικογένειας Ελλήνων της Σμύρνης που έζησαν τα οδυνηρά γεγονότα της μικρασιατικής καταστροφής του 1922. Επομένως, πρόκειται για ένα κείμενο που σε μεγάλο βαθμό βασίζεται σε πραγματικά ιστορικά γεγονότα αλλά και σε πραγματικά ιστορικά βιώματα και αναμνήσεις, καθώς η ίδια η συγγραφέας καταγόταν από την Μικρά Ασία και υπήρξε μάρτυρας του ξεριζωμού των Ελλήνων (έχει λοιπόν και αυτοβιογραφικά στοιχεία το κείμενο, παρότι δεν παρουσιάζει τη ζωή της ίδιας της συγγραφέως).

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα βρισκόμαστε στον Αύγουστο του 1922, όταν το ελληνικό στρατιωτικό μέτωπο στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας έχει καταρρεύσει, και απομένουν μόνο λίγες ημέρες πριν από την είσοδο του τουρκικού στρατού στη Σμύρνη και την πυρπόλησή της. Αρχικά από την αφήγηση της Αλίκης μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε το υψηλό επίπεδο ζωής, τις ανέσεις και τον πλούτο των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και κυρίως της Σμύρνης και των περιχώ-

Η ζωή των Ελλήνων της Σμύρνης και της Μ. Ασίας

ρων της. Οι Έλληνες μένουν σε όμορφα και πολυτελή σπίτια, έχουν στην ιδιοκτησία τους εργοστάσια και μονάδες παραγωγής, διαθέτουν χρήματα και πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία, διασκεδάζουν και χαίρονται τη ζωή τους, τρώνε πλούσια και ιδιαίτερα φαγητά, γνωρίζουν τις τέχνες (π.χ. την όπερα) και γενικά ανήκουν στα υψηλότερα κοινωνικά στρώματα της Σμύρνης και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Έλληνες λοιπόν είναι βαθιά ριζωμένοι στην Μικρά Ασία και νιώθουν ότι εκεί είναι η πατρίδα τους. Η έμφαση που δίνεται σε αυτό το υψηλό επίπεδο ζωής των μικρασιατών Ελλήνων αλλά και στο βαθύ δέσιμο με τον τόπο τους, βοηθά τον αναγνώστη να αντιληφθεί ακόμη πιο έντονα την τραγικότητα των προσώπων, αλλά και το μέγεθος της απώλειας και της εθνικής καταστροφής του 1922.

Το κείμενο, ωστόσο, πέρα από την ιστορική και πραγματολογική του πλευρά, έχει και την ψυχογραφική. Μέσα από τα λόγια, τις σκέψεις και τις πράξεις των προσώπων η συγγραφέας παρουσιάζει πολύ παραστατικά τις αντιδράσεις τους και την ψυχολογία τους σε μια εξαιρετικά κρίσιμη στιγμή της Ιστορίας. Εδώ φαίνεται να υπάρχουν μεγάλες διαφορές. Κάποια πρόσωπα αντιδρούν ρεαλιστικά και ψύχραιμα (π.χ. ο Θεός Γιάγκος), κάποια άλλα ταραζούνται και πανικοβάλλονται (π.χ. η θεία Ερμιόνη). Η αφηγήτρια Αλίκη βρίσκεται σε μια ανάμεικτη κατάσταση αμηχανίας, απορίας, φόβου και θυμού,

Οι αντιδράσεις των προσώπων στις κρίσιμες στιγμές

ενώ τα αδέρφια και οι γονείς της και κυρίως ο πατέρας της βρίσκονται σε μια πολύ πιο αισιόδοξη, θετική και αμέριμη ψυχολογική κατάσταση, σαν μην έχουν αντιληφθεί τι ακριβώς συμβαίνει και τι πρόκειται πολύ σύντομα να συμβεί ή σαν να μην θέλουν να πιστέψουν οποιοδήποτε αρνητικό ενδεχόμενο. Υπάρχει λοιπόν μια μεγάλη αντίθεση: από τη μια πλευρά η

αποδοχή της πραγματικότητας και η ανάληψη δράσης για σωτηρία και επιβίωση (Αλίκη, θεός και θεία) και από την άλλη πλευρά η άρνηση και η απώθηση της πραγματικότητας, οι ψευδαισθήσεις και η αδικαιολόγητη χαλαρότητα και αυτοπεποίθηση, που οδηγούν τελικά στον εγκλωβισμό και στον θάνατο από τα τουρκικά στρατεύματα που θα εισβάλουν στη Σμύρνη. Προφανώς δεν αντιδρούν ποτέ όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο στα κρίσιμα γεγονότα, αλλά εδώ η Διδώ Σωτηρίου θέλει να δείξει ότι ένα μέρος των Ελλήνων της Σμύρνης όχι μόνο δεν είχε συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο, αλλά ίσως να μην είχε και σωστή πληροφόρηση για το στρατιωτικό μέτωπο τον Αύγουστο του 1922.

Το κείμενο τελειώνει με την αίσθηση της μεγάλης ανατροπής που φέρνει ο πόλεμος για τους ανθρώπους. Η Αλίκη αποχαιρετά τους συγγενείς της (χωρίς όμως αυτοί να έχουν αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης) και διαισθάνεται ότι μπορεί να μην ξαναδεί τα γνώριμα μέρη της Σμύρνης και τους δικούς της ανθρώπους. Νιώθει ότι αυτό το ταξίδι που

θα κάνει στην Αθήνα μπορεί να μην είναι απλώς προληπτικό, αλλά πιθανότατα να μην έχει και ποτέ επιστροφή (από εκεί προκύπτει και ο τίτλος του κειμένου «Ταξίδι χωρίς επιστροφή»). Μέσω λοιπόν της κεντρικής ηρωίδας και αφηγήτριας η Διδώ Σωτηρίου προβάλλει πολύ παραστατικά το οδυνηρό βίωμα του αποχωρισμού, της αιφνιδιαστικής αλλαγής και της απροσδόκητης μεταβολής που φέρνει ο πόλεμος στη ζωή των ανθρώπων, χωρίς οι ίδιοι να φέρουν καμία ευθύνη και χωρίς να μπορούν να αντιδράσουν. Τονίζεται έτσι η μικρότητα και η πλήρης αδυναμία των καθημερινών ανθρώπων μπροστά στις μεγάλες και καθοριστικές αποφάσεις των πολιτικών και των στρατιωτικών και γενικότερα όλων όσοι εξυπηρετούν ανώτερα συμφέροντα (κρατικά, οικονομικά κλπ.), χωρίς να λογαριάζουν τις συνέπειες των επιλογών τους για τους λαούς.

Η ανατροπή της ζωής από τον πόλεμο

Αυτή η ανατροπή που φέρνει ο πόλεμος γεννά στην Αλίκη έντονες αντιπολεμικές σκέψεις και αντιπολεμικά συναισθήματα, ειδικά κατά τη διαδρομή της με το τρένο από το σπίτι των θείων της προς τη Σμύρνη. Στα μάτια ενός νεαρού κοριτσιού και γενικά κάθε νέου ανθρώπου μοιάζει ακατανόητο και απαράδεκτο να μη μπορούν οι άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής, θρησκείας και γλώσσας να συμβιώσουν ομαλά και ειρηνικά. Είναι για την Αλίκη μια τρέλα που οφείλεται στους ενήλικες οι οποίοι αποφασίζουν για τις τύχες των υπόλοιπων ανθρώπων. Καθώς λοιπόν το κείμενο βασίζεται στην οπτική γωνία μιας έφηβης, η συγγραφέας βρίσκει την ευκαιρία ανάμεσα σε όλα τα υπόλοιπα θέματα να αναδείξει και τα αντιπολεμικά συναισθήματα της νέας γενιάς, που θέλει απλώς να χαρεί τη ζωή της χωρίς πόνο, δυστυχία και προβλήματα.

Η αντιπολεμική ματιά των νέων

Το είδος του κειμένου → Ιστορικό μυθιστόρημα με αρκετά αυτοβιογραφικά στοιχεία

Αφηγηματικοί τρόποι → Κυρίως αφήγηση | Αρκετά σημεία με διάλογο | Εσωτερικός μονόλογος Αλίκης | Περιγραφή τοπίου κατά το ταξίδι με το τρένο

Το είδος του αφηγητή → Ομοδιηγητικός (συμμετέχει στα γεγονότα, μιλά σε α΄ ενικό πρόσωπο και δεν μπορεί να γνωρίζει τα βαθύτερα συναισθήματα και τις σκέψεις των ηρώων, παρά μόνο να τα καταλαβαίνει από τις αντιδράσεις τους)

Εκφραστικά μέσα-σχήματα λόγου → Ορισμένες μεταφορές | Προσωποποιήσεις | Ρητορικά ερωτήματα | Επαναλήψεις

Ασκήσεις

1. Συμπληρώστε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις.

- > Ο θεός Γιάγκος ήθελε να φύγει γρήγορα για να πάει στο _____ .
- > Η θεία Ερμύνη θυμήθηκε την _____ του Αϊντινιού.
- > Η αφηγήτρια Αλίκη παραδέχεται ότι είχε _____ τον χαρακτήρα της θείας Ερμύνης.
- > Στο σπίτι των γονιών της Αλίκης ήταν καλεσμένοι και δύο _____ .
- > Η Αλίκη αναφέρει ότι την _____ τα αδέρφια της, επειδή θα πήγαινε στην Αθήνα.

2. Σημειώστε αν είναι σωστές (Σ) ή λανθασμένες (Λ) οι παρακάτω προτάσεις, με βάση το κείμενο.

- > Η Αλίκη πήγε στους γονείς της μαζί με την κυρά-Χρυσή.
- > Ο πατέρας της Αλίκης ήταν ανήσυχος για τις εξελίξεις στο στρατιωτικό μέτωπο.
- > Η θεία Ερμύνη παρέμεινε ψύχραιμη όταν άκουσε τα νέα από τον σύζυγό της.
- > Η αδερφή της Αλίκης ήξερε να παίζει πιάνο.
- > Η μητέρα και ο πατέρας της Αλίκης μάλλον δεν είχαν πολύ καλή σχέση.

3. Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις του κειμένου από τη στήλη Α΄ με τα σωστά στοιχεία από τη στήλη Β΄.

	A΄
1	«Μέσα μου πάλευε η συγκίνηση με την οργή»
2	«Τούτη τη συμφορά ποιои άνθρωποι να τη φτιάχναν και γιατί;»
3	«να μπαρκάρουν με το πρώτο καϊκι, με το πρώτο βαπόρι»
4	«η θεία μου έμεινε εκεί στη θέση της απολιθωμένη»
5	«τα περιβόλια με τα δέντρα, που τα κλαριά τους γέρνανε ως κάτω απ΄ τον πλούσιο καρπό»

	B΄
A	μεταφορά
B	εικόνα
Γ	ρητορικό ερώτημα
Δ	προσωποποίηση
E	επανάλληψη